

การวิจัยเชิงนโยบาย

Policy Research

• ผศ.ดร.วารี เพ็งสวัสดิ์

การวิจัยเชิงนโยบาย

Policy Research

• ผศ.ดร.วาโร เพ็งสวัสดิ์¹

การวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) เป็นระเบียบวิธีวิจัยลักษณะหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ สำหรับการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่เน้นการปฏิบัติที่เป็นไปได้ เพื่อให้ผู้กำหนดนโยบายใช้ประกอบการตัดสินใจในการแก้ปัญหา นั้น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าการวิจัยเชิงนโยบายมุ่งศึกษาปัญหาทางสังคมหรือปัญหาการขาดความมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์การด้วยกระบวนการวิจัยที่จะทำให้ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายและมีการสื่อสารข้อเสนอเหล่านั้นต่อผู้กำหนดนโยบาย

สำหรับบทความนี้จะได้นำเสนอเนื้อหาตามลำดับ ดังนี้ 1) ความหมายของการวิจัยเชิงนโยบาย 2) ลักษณะของการวิจัยเชิงนโยบาย 3) ขั้นตอนการวิจัยเชิงนโยบาย 4) วิธีดำเนินการวิจัยเชิงนโยบาย และ 5) รูปแบบการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย

ความหมายของการวิจัยเชิงนโยบาย

ได้มีผู้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงนโยบาย ดังนี้ การวิจัยเชิงนโยบาย เป็นการประยุกต์ที่นำระเบียบการวิจัยไปใช้เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำนโยบาย (สุวิมล ติรภานันท์. 2543 : 74)

การวิจัยเชิงนโยบาย หมายถึง การวิจัยเพื่อหาแนวทางและนโยบายการดำเนินการที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติ โดยอาจนำผลการวิจัยเสนอแนะต่อรัฐบาลหรือแหล่งทุนวิจัยอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างสรรค์โอกาสในการขอสนับสนุนการวิจัยต่อเนื่องซึ่งจะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมต่าง ๆ ต่อไป (สำนักพัฒนาคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2550 : Online)

การวิจัยเชิงนโยบายเป็นกระบวนการศึกษาปัญหาพื้นฐานทางสังคม เพื่อให้ได้ข้อเสนอที่เน้นการปฏิบัติที่เป็นไปได้สำหรับผู้กำหนดนโยบายใช้ประกอบการตัดสินใจในการแก้ปัญหา นั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การวิจัยเชิงนโยบายจะมุ่งศึกษาปัญหาทางสังคมด้วยกระบวนการวิจัยที่จะทำให้ข้อเสนอเชิงนโยบายได้รับการพัฒนาขึ้น และมีการสื่อสารข้อเสนอเหล่านั้นต่อผู้กำหนดนโยบาย (วิโรจน์ สารรัตนะ และประยุทธ์ ชูสอน. 2548 : 34)

¹ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงนโยบาย หมายถึง การประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย และมีการสื่อสารข้อเสนอดังกล่าวแก่ผู้มีอำนาจกำหนดนโยบาย

ลักษณะของการวิจัยเชิงนโยบาย

การวิจัยเชิงนโยบายมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ (Majchrzak. 1984 : 18-20 ; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2540 : 73 ; วิโรจน์ สารรัตน์. 2548 : 35)

1. เป็นการวิจัยที่เป็นพหุมติ หลายเรื่องหลายปัญหาเกี่ยวข้องกัน ปัญหาจะกระทบกันหมด มองปัญหาที่ศึกษาด้วยหลากหลายแง่มุม
2. เป็นการวิจัยที่มุ่งพิจารณาข้อสรุปที่ใช้หลักเหตุผลที่สอดคล้องกับข้อมูล กล่าวคือมีลักษณะเฉพาะกรณีและเชิงประจักษ์ เพราะการกำหนดนโยบายต้องมีที่มาและมีข้อมูลเชิงประจักษ์สนับสนุน
3. เน้นความต้องการของผู้บริโภคเป็นสำคัญ ทำแล้วต้องดูผู้ใช้เป็นสำคัญ จึงจะไม่มีปัญหาว่าไม่ตอบสนองผู้ใช้
4. ให้ความสำคัญทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคต ไม่กำหนดกรอบตัวแปรไว้อย่างตายตัว แต่เปิดกว้างต่ออิทธิพลและตัวแปรแทรกซ้อนต่าง ๆ
5. เน้นตัวแปรที่เปลี่ยนแปลงได้ เพราะนโยบายทุกอย่างต้องมีการจัดกระทำ หากจัดกระทำไม่ได้ก็ไม่สามารถทำอย่างอื่นต่อไปได้
6. เป็นการวิจัยที่ต้องยอมรับคุณค่าและอำนาจในการตัดสินใจของผู้บริหารซึ่งจะบีบบังคับให้ตัดสินใจไม่ได้ หน้าที่ของผู้วิจัยคือให้ข้อมูล ส่วนผู้บริหารจะตัดสินใจอย่างไรก็ได้

ขั้นตอนการวิจัยเชิงนโยบาย

การวิจัยเชิงนโยบายประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ (Majchrzak. 1984 : 20 ; วิโรจน์ สารรัตน์. 2548 : 35-40) 1) ขั้นตอนเตรียมการ (Preparation) 2) ขั้นตอนการกำหนดกรอบแนวคิด (Conceptualization) 3) ขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงเทคนิค (Technical analysis) 4) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ (Analysis of recommendations) และ 5) ขั้นตอนการสื่อสารผลการวิจัยต่อผู้ตัดสินใจนโยบาย (Communicating of policy research to policy makers)

1. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพในอดีตและปัจจุบันของบริบทนโยบายในปัญหาที่ศึกษา เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการที่จะกำหนดทิศทางกระบวนการวิจัยที่จะทำได้ผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ โดยทั่วไปจะให้ความสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 บริบทการกำหนดนโยบายในปัญหาที่ศึกษาทั้งในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต รวมถึงกลไกการสนับสนุน (Supportive mechanism) ที่น่านโยบายสู่การปฏิบัติให้บรรลุผล การระบุกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ (Key stakeholders) ในกระบวนการกำหนดนโยบายหรือที่จะได้รับผลกระทบจากการ

ตัดสินใจในปัญหาที่ศึกษา และการทำความเข้าใจโครงสร้างอำนาจ (Power structure) ในกระบวนการกำหนดนโยบายด้วยว่าใครเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจหลัก ใครเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและใครที่ไม่มีอิทธิพล

1.2 นิยามข้อตกลงเบื้องต้นและค่านิยมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อปัญหาที่ศึกษาว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้การกำหนดค่านิยมหรือแนวคิด ตลอดจนข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัยมีความชัดเจน

1.3 ประเภทของข้อเสนอแนะที่เป็นไปได้เกี่ยวกับปัญหาที่ศึกษา อย่างไรที่จะเป็นที่ยอมรับ อย่างไรที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ (Fundamental change) ที่ต้องใช้เวลาและความพยายามสูง

1.4 ทรัพยากรที่ต้องการและจำเป็นสำหรับการวิจัย โดยเฉพาะด้านการเงินแต่รวมถึงถึงอำนาจความสะดวก บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ด้วย

เพื่อให้การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศในขั้นตอนการเตรียมการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อเสนอแนะขั้นตอนการดำเนินการเป็นแนวทาง ดังนี้ 1) เลือกและกำหนดปัญหาที่จะศึกษาวิจัย 2) กำหนดประเด็นนโยบายที่สำคัญ 3) วิเคราะห์ความเป็นมาของประเด็นนโยบาย 4) สืบค้นงานวิจัยที่มีมาก่อนหน้าและผลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง 5) จัดหาแผนภูมิองค์การและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ 6) กำหนดรูปแบบกระบวนการตัดสินใจ 7) สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสีย และ 8) สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ โดยพยายามตอบคำถามว่าใครคือผู้ใช้ผลงานวิจัย ในบรรดาผู้ใช้ผลงานวิจัยนั้นใครเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจมีความผูกพันและมีความคาดหวังที่จะนำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุผลมากขึ้นเพียงใด บริบททางวัฒนธรรมสังคมได้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้มีอะไรบ้าง สามารถหาได้เพียงพอหรือไม่ เป็นต้น ซึ่งจากผลการสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวจะนำไปสู่การตัดสินใจว่าจะทำการวิจัยต่อไปหรือไม่ ถ้าหากสามารถตอบได้ว่าผู้ใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยที่กำหนด บริบททางวัฒนธรรมสังคมและทรัพยากรที่จัดหาได้มีความเป็นไปได้ที่จะทำการวิจัยที่มีคุณค่า และตนเองมีความเหมาะสมที่จะทำวิจัยนั้นได้

2. ขั้นตอนการรอบแนวคิด เป็นขั้นตอนการดำเนินงานในกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม ได้แก่

2.1 พัฒนาตัวแบบเบื้องต้นของปัญหาที่ศึกษา (Developing a preliminary model of the social problem) ในอดีตมักนิยมวิพากษ์วิจารณ์ถึงการขาดความชัดเจน และขาดความเข้าใจในประเด็นที่ศึกษา มีการวิเคราะห์อย่างง่าย แคบ และกำหนดจุดเน้นที่ไม่ชัดเจน แต่ในระยะปัจจุบันจะเป็นการวิเคราะห์ถึงนิยามของปัญหา สาเหตุของปัญหา สร้างตัวแบบ กำหนดค่านิยมและข้อตกลงเบื้องต้นที่สามารถปรับแก้ให้ดีขึ้นได้อีกในภายหลังที่จะนำไปสู่การกำหนดคำถามการวิจัย (Research questions) ในลำดับต่อไป ซึ่งการพัฒนาตัวแบบเบื้องต้นของปัญหาที่ศึกษานี้จะอาศัยข้อมูลที่ได้ศึกษาในระยะเตรียมการและการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature review) มีข้อเตือนใจว่าตัวแบบเบื้องต้นที่แตกต่างกันจะนำไปสู่คำถามการวิจัยที่ต่างกัน ดังนั้น จะต้องพัฒนาขึ้นด้วยความรอบคอบ มีข้อมูลประกอบการพิจารณาอย่างเพียงพอ ควรให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย หากความเห็นที่ขัดแย้งกันควรพัฒนาตัวแบบขึ้นใหม่ให้ผสมผสานกัน หากกระทำไม่ได้ก็ควรเลือกใช้ตัวแบบใดตัวแบบหนึ่ง

2.2 กำหนดคำถามการวิจัย (Formulating specific research questions) กำหนดขึ้นหลังการพัฒนาตัวแบบเบื้องต้น เนื่องจากคำถามการวิจัยจะนำไปสู่การวางแผนระเบียบวิธีวิจัยที่จะใช้และการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนั้น จะต้องกำหนดขึ้นอย่างรอบคอบและระมัดระวัง โดยสิ่งที่ควรคำนึงถึง ได้แก่ กำหนดว่าผลที่คาดหวังจากการวิจัยคืออะไร กำหนดประเด็นของปัญหาที่ศึกษา กำหนดตัวแปรที่สามารถจัดกระทำเพื่อการเปลี่ยนแปลงได้ กำหนดคำถามการวิจัยขึ้นจากตัวแปรที่กำหนด

2.3 เลือกผู้ทำการวิจัย (Selecting research investigators) การศึกษาเป็นทีมหรือเดี่ยว หากเรื่องที่วิจัยไม่ใหญ่โตมากนักก็ควรศึกษาเดี่ยว แต่หากเป็นเรื่องใหญ่มีผลกระทบมากควรศึกษาเป็นทีม และควรคำนึงถึงการสหวิทยาการ (Interdisciplinary)

3. **ขั้นการวิเคราะห์เชิงเทคนิค** การวิเคราะห์เชิงเทคนิคเกี่ยวกับปัญหาที่ศึกษาเป็นการศึกษาถึงปัจจัย (factors) ที่อาจเป็นสาเหตุของปัญหา โดยมีขั้นตอนหลักเช่นเดียวกับการวิจัยโดยทั่วไป ดังนี้

3.1 การนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการของตัวแปร (Operational of variables) เป็นการกำหนดนิยามตัวแปรที่สามารถจัดกระทำเพื่อการเปลี่ยนแปลงได้ให้อยู่ในรูปของดัชนีชี้วัด (Indicators) ที่มีความเฉพาะเจาะจงและสามารถวัดได้

3.2 การออกแบบระเบียบวิธีวิจัย (Design or study methodology) เนื่องจากการวิจัยเชิงนโยบายมุ่งเน้นหาข้อเสนอเพื่อการตัดสินใจนโยบายมากกว่าเหตุผลในเชิงวิชาการ ดังนั้นระเบียบวิธีวิจัยเชิงนโยบายจึงสามารถดัดแปลง (Adapting) ผสม (Combining) หรือปรับปรุง (Improvising) ให้มีความเหมาะสมได้ ส่วนมากแล้วจะไม่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเดี่ยว แต่จะเป็นแบบผสมจากระเบียบวิธีวิจัยประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะประกอบเป็นประเภทใดบ้างนั้นขึ้นอยู่กับคำถามการวิจัย ไม่ใช่กำหนดคำถามการวิจัยให้สอดคล้องกับระเบียบวิธีวิจัย เช่น 1) การสังเคราะห์ประเด็นจากข้อมูลหลากหลายแหล่งอาจได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีส่วนได้เสีย จากการประชาพิจารณ์ จากผู้วิจัยที่มีประสบการณ์มาก่อน และจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากฐานข้อมูลแหล่งต่าง ๆ เพื่อสร้างฐานข้อมูลใหม่ในประเด็นที่ศึกษา 3) การทดลองภาคสนาม อาจเป็นการทดลองโดยใช้หลักการแบบกึ่งทดลอง (Quasi-experiment) 4) วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative methods) อาจเป็นการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) 5) การสำรวจ (Survey) จากกลุ่มตัวอย่าง 6) กรณีศึกษา (Case-study) การวิจัยเชิงนโยบายสามารถเก็บข้อมูลได้ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ แม้ธรรมชาติของการวิจัยชนิดนี้จะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพก็ตาม 7) การวิเคราะห์ต้นทุน - กำไร และต้นทุนประสิทธิผล (Cost-benefit and cost-effectiveness analysis)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (Results and conclusion) ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของข้อมูล ความสามารถตอบคำถามการวิจัย โดยอาจวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบพหุคูณ การวิเคราะห์โครงสร้างสัมพันธ์เชิงเหตุผล เป็นต้น และการสรุปผลการวิจัยควรนำเสนออย่างง่ายที่คนทั่วไปสามารถจะเข้าใจได้และเน้นผลการวิจัยที่สำคัญ

3.4 การพัฒนาร่างข้อเสนอแนะ (Developing tentative policy recommendations) นอกจากจะพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่สรุปผลไว้แล้ว ควรพิจารณาความรู้เกี่ยวกับบริบททางสังคมการเมือง (Sociopolitical context) จากผลการศึกษาในระยะเตรียมการด้วย การให้ข้อเสนอแนะควรหลากหลายทางเลือกไม่ควรเน้นเฉพาะทางเลือกเดียว ควรคำนึงถึงข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และข้อเสนอแนะนั้นอาจจะเกี่ยวกับกลไกสนับสนุน (Supportive mechanisms) ที่จะช่วยสนับสนุนการนำข้อเสนอเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพด้วย

4. **ขั้นการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ** งานวิจัยส่วนใหญ่จะจบลงตรงที่การสรุปผลและการให้ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย แต่การวิจัยเชิงนโยบายจะไม่หยุดเพียงข้อเสนอที่ว่า “ควรทำอะไร (What)” เท่านั้น แต่จะศึกษาต่อเนื่องเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่ว่า “ควรทำอย่างไร (How)” อีกด้วย ซึ่งการศึกษาต่อเนื่องเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะดังกล่าวจะประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (Analysis of stakeholders) ที่จะมีส่วนต่อการตัดสินใจในนโยบาย โดยวิเคราะห์จากผู้มีส่วนได้เสียที่กำหนดไว้ในขั้นตอนการเตรียมการ ที่อาจกำหนดลดลงหรือเพิ่มเติมได้ โดยจำแนกผู้มีส่วนได้เสียเหล่านั้นออกเป็น “กลุ่มผู้ตัดสินใจนโยบาย” (Decision makers) ต่อการนำข้อเสนอไปสู่การปฏิบัติและ “กลุ่มผู้มีอิทธิพล” (Influencers) ต่อการตัดสินใจนโยบาย เพื่อวิเคราะห์อำนาจของผู้มีส่วนได้เสียที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายใน 3 มิติ คือ 1) ปริมาณของทรัพยากรที่จะสามารถจัดหาได้ เช่น เงิน อาสาสมัคร การประสานงาน ข้อมูลสารสนเทศ เป็นต้น 2) คุณลักษณะที่จะช่วยให้ผู้มีส่วนได้เสียมีความสามารถในการระดมทรัพยากรมาใช้ เช่น ความเกาะเกี่ยวกันเป็นกลุ่ม ความเห็นพ้องต้องกันและความเป็นผู้นำ เป็นต้น และ 3) ความสามารถของผู้มีส่วนได้เสียที่จะเข้าถึงกลุ่มผู้ตัดสินใจนโยบายได้ ยิ่งกลุ่มผู้ตัดสินใจนโยบายรับฟังข้อคิดเห็นของกลุ่มผู้ได้เสียมากเพียงใด ก็แสดงว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้เสียมีอิทธิพลที่จะช่วยผลักดันให้ข้อเสนอเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติได้มากเท่านั้น และหลังจากนั้นจึงเป็นการศึกษาความเห็น (Opinion) ของผู้มีส่วนได้เสียเหล่านั้นแต่ละรายว่าสนับสนุนหรือคัดค้านข้อเสนอแนะนั้น ด้วยเหตุผลใด ซึ่งหากสนับสนุนมาก การนำเสนอข้อเสนอแนะนั้นไปใช้ก็มีความเป็นไปได้สูง

4.2 การวิเคราะห์องค์การ (Analysis of organization) เฉพาะการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสียอาจไม่เพียงพอ อาจจำเป็นต้องวิเคราะห์องค์การที่ผู้นำจะเอาแต่ละข้อเสนอแนะไปปฏิบัติด้วยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) โครงสร้างองค์การเพื่อการปฏิบัติ 2) ทรัพยากรที่จะใช้ และ 3) กลไกเชิงนโยบายที่จะสนับสนุนการปฏิบัติ

4.3 การคาดการณ์ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น (Predict potential consequences of recommendations) การคาดการณ์ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากข้อเสนอแนะของแต่ละประเด็นนั้นอาจพิจารณา 3 กรณี ดังนี้ คือ 1) ผลกระทบที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวัง 2) ผลกระทบโดยรวมที่มีต่อนโยบายอื่นและแผนงานอื่น และ 3) สิ่งที่จะเกิดขึ้นหากข้อเสนอแนะนั้นไม่ได้นำไปปฏิบัติ ซึ่งแหล่งข้อมูลอาจได้มาจากหลายแหล่ง เช่น จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสีย การใช้เทคนิคเดลฟาย หรือเทคนิคการวิเคราะห์ความเสี่ยง เป็นต้น

4.4 การคาดคะเนโอกาสในการปฏิบัติ (Estimating the probability of implementation) จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้มีส่วนได้เสีย ศักยภาพขององค์การ และผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น พอที่จะทำให้

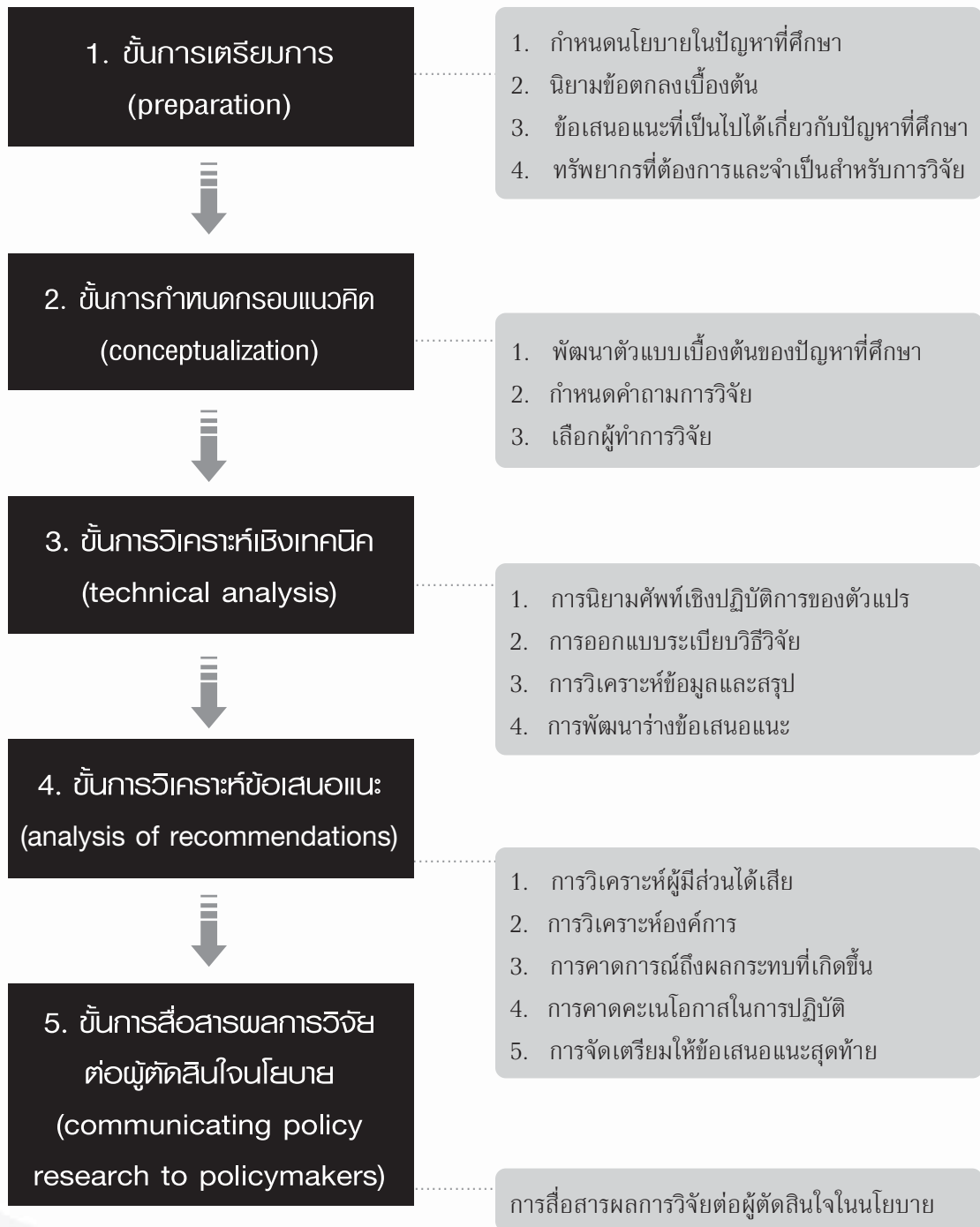
ผู้วิจัยคาดคะเนได้ถึง “โอกาสในการปฏิบัติ” ทั้งในแง่ของความเป็นไปได้ (Feasible) และการยอมรับ (Acceptable) ในลักษณะคาดคะเน (Subjective) จากการแปลผลข้อมูลของผู้วิจัย ซึ่งหากข้อเสนอแนะมีโอกาสที่จะเป็นไปได้ประมาณ 20-40% ก็ถือว่าเพียงพอแล้ว อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยควรมีหลากหลายทางเลือก ดังนั้น อาจจะแสดงค่าเฉลี่ยเพื่อเปรียบเทียบ “ข้อเสนอทางเลือก” (Alternative recommendations) แต่ละทางเลือกเหล่านั้นด้วย

4.5 การจัดเตรียมให้ข้อเสนอแนะสุดท้าย (Preparation of final recommendation) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยจะตั้งคำถามว่า “ข้อเสนอแนะนั้นจะมีผลต่อปัญหาที่ศึกษามากน้อยเพียงใด” ซึ่งหากประเมินได้ต่ำกว่า 60% ก็มีข้อแนะนำในสามกรณี ดังนี้ 1) ยอมรับในความเป็นไปได้ที่ต่ำนั้น 2) เปลี่ยนแปลงเป้าหมายของข้อเสนอแนะนั้น 3) ปรับแก้ข้อเสนอแนะใหม่โดยพิจารณาประเด็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปกับการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานดังกล่าวในตอนต้น และอาจมีการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสียและหรือวิเคราะห์องค์ประกอบด้วย

5. **ขั้นการสื่อสารผลการวิจัยต่อผู้ตัดสินใจนโยบาย** การวิจัยเชิงนโยบายหากไม่มีการสื่อสารผลงานวิจัยนั้นต่อผู้ตัดสินใจในนโยบายแล้วถือว่ายังไม่สิ้นสุด ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการในขั้นต่อไปเพื่อให้มั่นใจว่าผลงานวิจัยนั้นได้รับการพิจารณาและมีโอกาสที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ โดยการสื่อสารนั้นควรเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) และควรเลือกใช้วิธีการและสื่อที่เหมาะสมที่จะทำให้ผู้ตัดสินใจในนโยบายได้รับรู้เข้าใจและเกิดการยอมรับผลการวิจัยนั้น อย่างไรก็ตาม มีข้อแนะนำว่าการสื่อสารด้วยการพูด (Oral communication) จะให้ผลดีกว่าการสื่อสารด้วยการเขียน (Written communication)

จากขั้นตอนการวิจัยเชิงนโยบายที่กล่าวมา สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิจัยเชิงนโยบาย

วิธีดำเนินการวิจัยเชิงนโยบาย

จากการศึกษางานวิจัยและวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอก พบว่าวิธีดำเนินการวิจัยเชิงนโยบายสามารถจำแนกออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาบริบท การศึกษาบริบทของหน่วยงานหรือการดำเนินงาน สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1.1 การศึกษาเชิงสำรวจ (Survey study) เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหา ซึ่งผู้วิจัยสามารถทำได้โดยการ 1) การวิเคราะห์เอกสาร 2) การสำรวจความคิดเห็น และ 3) การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

1.2 การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) การสนทนากลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ในประเด็นที่ศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพิจารณาข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นปัจจัยภายใน ได้แก่ จุดแข็ง (Strength) และจุดอ่อน (Weakness) และปัจจัยภายนอก ได้แก่ โอกาส (Opportunity) และสิ่งคุกคาม (Threat)

1.3 กรณีศึกษา (Case study) หรือการศึกษาพหุกรณี (Multi - case study) เป็นการศึกษาหน่วยงานต้นแบบหรือหน่วยงานที่มีการปฏิบัติที่ดี (Best practice) ในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

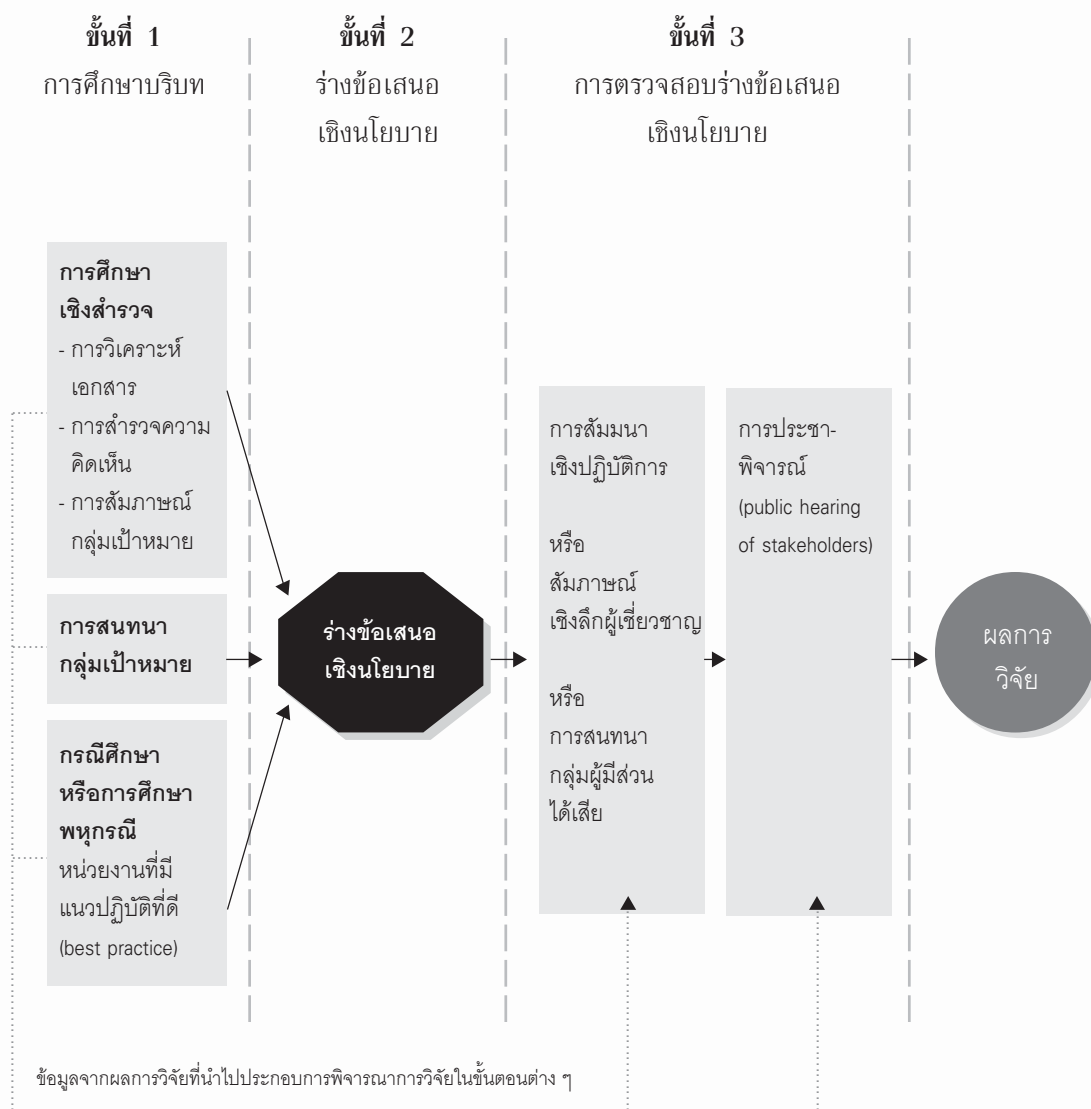
ขั้นที่ 2 ร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย ดำเนินการโดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 (ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงสำรวจ การสนทนากลุ่ม และกรณีศึกษาหรือการศึกษาพหุกรณี) มาจัดทำเป็นร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย

ขั้นที่ 3 การตรวจร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย การตรวจสอบร่างข้อเสนอเชิงนโยบายจะดำเนินการใน 2 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Operational seminar) มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันตรวจสอบร่างข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้พัฒนาขึ้นจากขั้นตอนที่ 2 โดยคำนึงถึงเกณฑ์ความเหมาะสม ความสอดคล้อง ความมีประโยชน์ และความเป็นไปได้ อนึ่ง ในการดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3.1 นี้ ผู้วิจัยอาจจะศึกษาโดยใช้วิธีการอื่นนอกเหนือจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการก็ได้ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ การสนทนากลุ่ม

3.2. การประชาพิจารณาผู้มีส่วนได้เสีย (Public hearing of stakeholders) มีจุดมุ่งหมายเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ และให้ข้อเสนอแนะร่างข้อเสนอเชิงนโยบายที่ผ่านการตรวจสอบจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในข้อ 3.1 โดยคำนึงถึงเกณฑ์ความเหมาะสม ความสอดคล้อง ความมีประโยชน์ และความเป็นไปได้

วิธีดำเนินการวิจัยเชิงนโยบายที่กล่าวมา สามารถสรุปเป็นภาพประกอบได้ ดังนี้

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการวิจัยเชิงนโยบาย

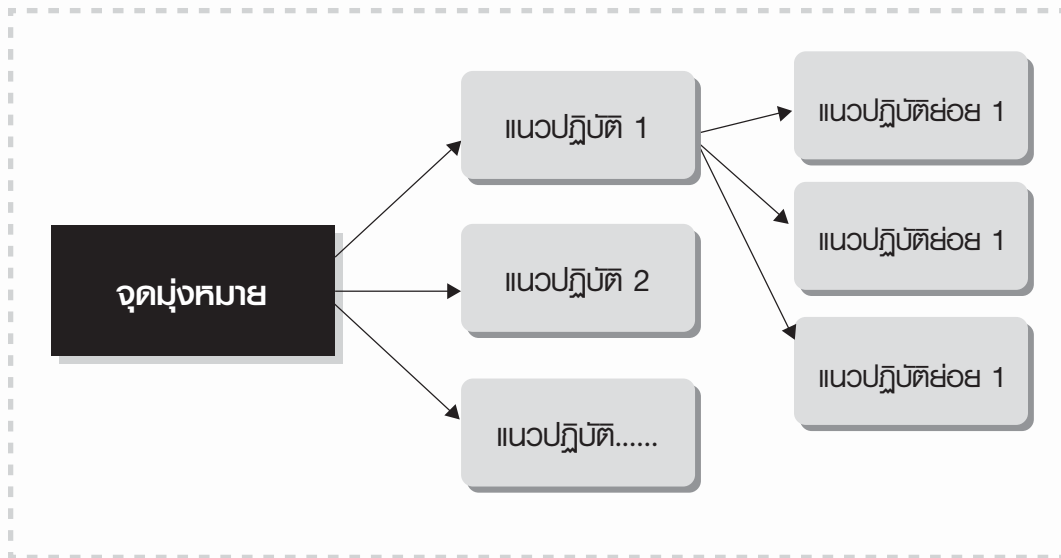
รูปแบบการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย

การนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย สามารถนำเสนอได้ตามองค์ประกอบของนโยบาย ซึ่งจากการศึกษาผลงานวิจัยพบว่ารูปแบบการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย สามารถจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบที่ 1 รูปแบบที่นำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายใน 2 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 จุดมุ่งหมาย (Purpose) คือสิ่งที่คาดหวังให้เกิดขึ้น
 - 1.2 แนวปฏิบัติ (Guideline) มีลักษณะเป็นข้อความเชิงนโยบาย เพื่อจะทำหรือไม่ทำอะไร อย่างไร โดยบางแนวปฏิบัติอาจมีแนวปฏิบัติย่อยลงไปอีก (Sub-guideline)
- การนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายในรูปแบบที่ 1 สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 3 รูปแบบการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายที่มี 2 องค์ประกอบ ได้แก่ จุดมุ่งหมายและแนวปฏิบัติ

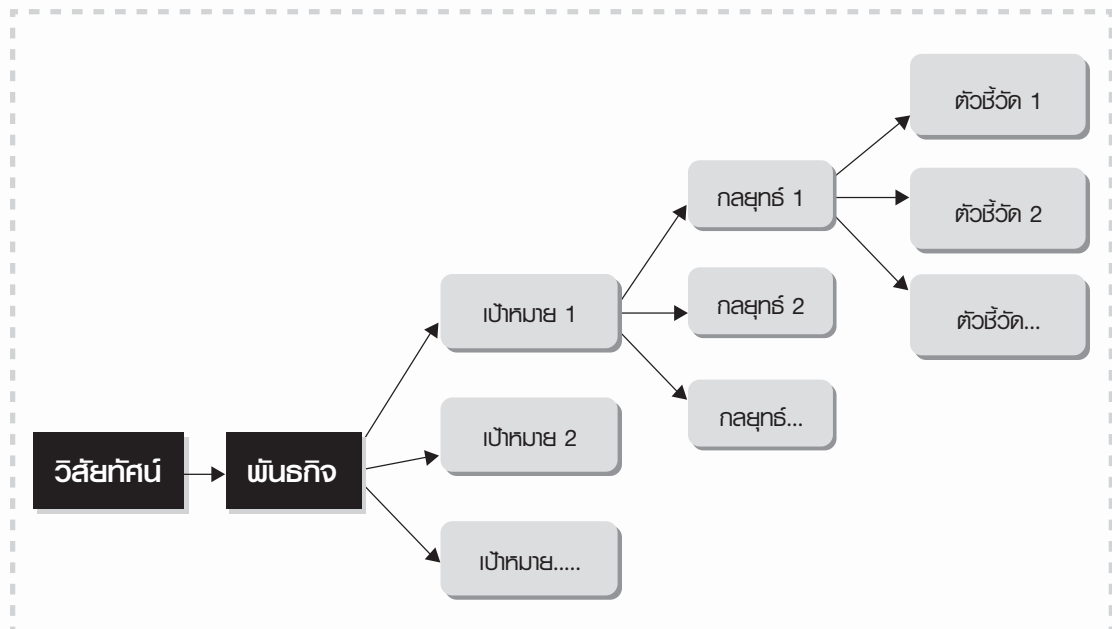
2. รูปแบบที่ 2 รูปแบบที่นำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายใน 5 องค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1 วิสัยทัศน์ (Vision) เป็นความตั้งใจอย่างกว้าง ๆ รวมทุกอย่างที่เกี่ยวกับอนาคต หรือคิดไปข้างหน้า แสดงให้เห็นความทะเยอทะยานที่จะนำไปสู่อนาคตทั้งวิธีการและเป้าหมายอย่างชัดเจน
- 2.2 พันธกิจ (Mission) เป็นการระบุขอบเขตการดำเนินงานขององค์กร จะเป็นการกำหนดข้อความที่ชี้ให้เห็นถึงการกำหนดกิจกรรมและลักษณะของงาน
- 2.3 เป้าหมาย (Goal) เป็นผลลัพธ์สุดท้ายที่องค์กรต้องการให้เกิดขึ้น เป็นผลลัพธ์ที่จำเพาะเจาะจงสามารถแสดงเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถวัดได้ และมีระยะเวลาที่แน่นอน
- 2.4 กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง รูปแบบ หรือแผนการที่รวมเอาเป้าหมายหลัก นโยบายหลัก และลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานทั้งองค์กรเอาไว้ด้วยกัน

2.5 ตัวชี้วัด (Indicator) หมายถึง ตัวแปรประกอบหรือองค์ประกอบที่มีค่าแสดงถึงลักษณะ หรือ ปริมาณของสภาพที่ต้องการศึกษา ณ จุดเวลาหรือช่วงเวลาหนึ่ง ค่าของตัวชี้วัดแสดง ระบุหรือบ่งบอกถึงสภาพที่ต้องการศึกษาเป็นองค์รวมอย่างกว้าง ๆ แต่มีความชัดเจนเพียงพอที่จะใช้ในการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อประเมินสภาพที่ต้องการศึกษาได้

การนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายในรูปแบบที่ 2 สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 4 รูปแบบการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ และตัวชี้วัด

สรุป

การวิจัยเชิงนโยบายเป็นการประยุกต์ที่นำระเบียบการวิจัยไปใช้เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ ในการจัดทำนโยบาย ขั้นตอนการวิจัยเชิงนโยบายประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการ การกำหนด กรอบแนวความคิด การวิเคราะห์เชิงเทคนิค การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะ และการสื่อสารข้อเสนอแนะ สำหรับกรณีการดำเนินการวิจัยเชิงนโยบาย สามารถจำแนกออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาบริบท ประกอบด้วย การศึกษาเชิงสำรวจ การสนทนากลุ่ม และกรณีศึกษาหรือการศึกษาพหุกรณี 2) ร่างข้อเสนอ เชิงนโยบาย และ 3) การตรวจสอบร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย ซึ่งประกอบด้วย การสัมมนาเชิงปฏิบัติการหรือการ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ หรือการสนทนากลุ่ม และการประชาพิจารณ์ ส่วนการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย

สามารถนำเสนอได้ตามองค์ประกอบของนโยบาย ซึ่งจากการศึกษาผลงานวิจัยพบว่ารูปแบบการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายสามารถจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบที่นำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายใน 2 องค์ประกอบ ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย และ แนวปฏิบัติ และ 2) รูปแบบที่นำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายใน 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ และตัวชี้วัด

เอกสารอ้างอิง

- คะนิง สายแก้ว. (2549). **ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยในจังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (อัตรสำเนา).
- ทวีป ศิริศรีศรี. (2545). **การวางแผนพัฒนาและประเมินโครงการ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ประชุม รอดประเสริฐ. (2545). **นโยบายและการวางแผน : หลักการและทฤษฎี**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์.
- พิธาน พันทอง. (2548). **ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (อัตรสำเนา).
- วิโรจน์ สารรัตนะ และประยุทธ์ ชูสอน. (2548). **นโยบายและการวิจัยเชิงนโยบาย. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 1(2), 32-42.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2540). **การวิจัยเชิงนโยบาย (policy research)**. ใน ทิศนา แหมมณี และสร้อยสน สกลรักษ์ (บรรณาธิการ). **แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา**. (น.69-78) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักพัฒนาคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2550). **นิยามศัพท์การประกันคุณภาพ**. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2550. จาก http://www.eqd.cmu.ac.th/qaweb/assurance/index_in.php
- สุวิมล ติรกานนท์. (2543). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Majchrzak, Ann. (1984). **Methods for Policy Research : Applied Social Research Methods**. Series Volume 3. California: SAGE Publications.

